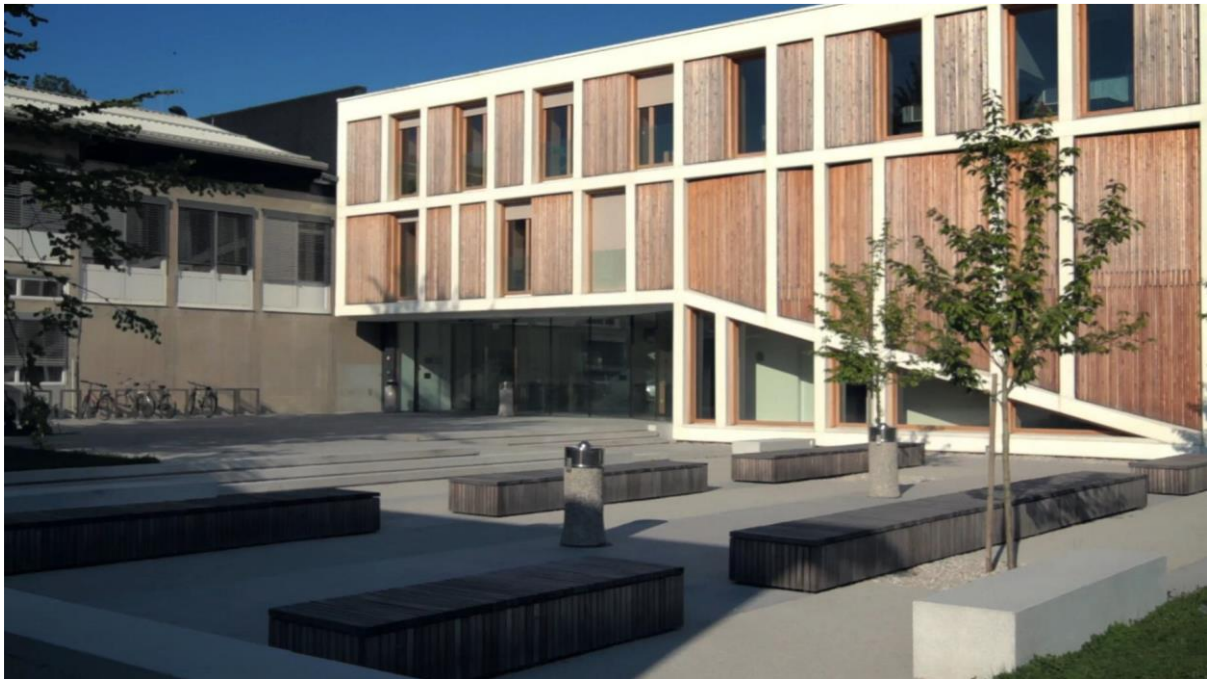

BF

UNIVERZA V LJUBLJANI
Biotehniška fakulteta

VREDNOTE IN ETIČNA INFRASTRUKTURA AKADEMSKE SKUPNOSTI

Ljubljana, junij 2024

Izdala: Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani

Ljubljana, 2024

Avtorji in avtorice:

mag. Bećir KEČANOVIĆ

dr. Kristina SEPČIĆ

Maja VALIČ

dr. Miha BAHUN

dr. Dominik VODNIK

dr. Darja MATJAŠEC

Tadeja PEPELNJAK

Tina TRUDEN

Lektorica: Darja Vranjek, prof. slov.

COBISS.SI-ID =199012355

Kazalo

1. UVOD	1
2. VREDNOTE IN ETIČNA INFRASTRUKTURA	2
2.1. Normativna integracija, institucionalizacija in socializacija vrednot	3
2.1.1. Spoznavni temelj in integralna razlaga pri reševanju etičnih dilem in problemov ..	4
3. KODEKS ETIKE	5
3.1. Dinamična krožnost in integralna razlaga	6
4. KOMISIJA ZA ETIKO	7
4.1. Skrb za akademski etos in skladnost ravnanj	8
4.2. Doprinos k povečanju odpornosti proti neetičnim in drugim odklonskim dejanjem	8
5. ETIČNO KUMUNICIRANJE IN PROMOCIJA	9
6. LITERATURA IN DRUGI VIRI	10
6.1. Druga gradiva in uporabljeni viri Biotehniške fakultete	10

1. UVOD

Dokument z naslovom *Vrednote in etična infrastruktura akademske skupnosti* je nastal na podlagi Strategije Biotehniške fakultete 2022-2027, da celovito predstavi vlogo in vzpostavitev etične infrastrukture. Vsebinsko je zasnovan kot program za krepitev pripadnosti in uporabno etiko ali etiko na delu zaposlenih, študentov in zunanjih sodelavcev, ki jih Kodeks etike Biotehniške fakultete tudi ob upoštevanju enakosti spolov obravnava kot enakovredne člane akademske skupnosti.

Kodeks etike je med glavnimi sestavinami, vendar za vzpostavitev in delovanje etične infrastrukture sam ni dovolj. Namen in vsebino kodeksa je treba *od vrha navzdol* pripeljati (komunicirati) vse do horizontalne ravni procesov in nalog, da jih lahko ljudje razumejo in se po njih ravnaajo. Hkrati je potrebno *od spodaj navzgor* zagotoviti, da tisti, ki jim je namenjen, v tem primeru člani akademske skupnosti, kodeks etike sprejemajo in ga pravilno uporabljajo, da s pripadnostjo vrednotam dosegajo cilje, varujejo skupne vrednote, vire in ugled Biotehniške fakultete UL – *uporabna etika in akademska integriteta*.

Okvirno so pogoji za vzpostavitev etične infrastrukture kratko povzeti v naslednjem, drugem poglavju tega dokumenta. Tretje poglavje je namenjeno kodeksu, četrto pa vlogi komisije za etiko. Peto poglavje je zgolj povzetek akcijskih ukrepov, katerih načrtovanje in izvajanje sledi po vzpostavitvi etične infrastrukture. Poseben poudarek je na etičnem komuniciranju, saj je to na splošno med najpristnejšimi načini vzpostavljanja in ohranjanja medčloveških odnosov, pripadnosti in vzajemnega spoštovanja drug do drugega.

Z vsem, kar vsebuje, je torej ta dokument zaokrožen prikaz etične infrastrukture, njenih glavnih sestavin in funkcij. Zato mu brez zadržkov lahko rečemo tudi politika pripadnosti in uporabne etike v akademski skupnosti. Članom akademske skupnosti je namenjen kot pripomoček za nadaljnji razvoj etične infrastrukture in krepitev pripadnosti; tako kot v preambuli pravi Kodeks etike Biotehniške fakultete UL: *Zavedajoč se izjemnega pomena pripadnosti vrednotam akademske in širše družbene skupnosti*.

2. VREDNOTE IN ETIČNA INFRASTRUKTURA

Z vrednotami so v tem dokumentu mišljeni normativni ideali, za katere praviloma velja, da jih člani akademske skupnosti poznajo in upoštevajo, jim z etičnim delovanjem in odgovornostjo izkazujejo spoštovanje in pripadnost. To so predvsem tiste vrednote, ki so tako pomembne za akademsko skupnost, da so zapisane že v *Poslanstvu, Viziji in Strategiji* Biotehniške fakultete.¹

Pojem *etična infrastruktura* so v različnih organizacijah, med njimi OECD, začeli uporabljati koncem 20. stoletja, da v usklajeno celoto povežejo sestavine in funkcije, za katere so ugotovili, da so ključne pri povečanju pripadnosti in delovanju v skladu s kodeksom etike, pravnimi pravili ter drugimi standardi pričakovanega ravnanja in odgovornosti. V navezi z uporabno etiko (*applied ethics*), ki je poleg metaetike in normativne etike oddeljeno področje teorije morale, je medtem etična infrastruktura znatno pripomogla k razvoju etike po posameznih področjih. To so tako imenovane področne etike, npr. bioetika in medicinska etika, akademska etika in etika v znanosti, etika javnih uslužbencev in upravljanja javnih zadev oziroma javna etika. Etična infrastruktura s svojimi sestavinami in funkcijami na vsakem od teh področij podpira krepitev pripadnosti in etično delovanje, da ljudje odgovorno in učinkovito dosegajo določene cilje, v tem primeru cilje Biotehniške fakultete.²

Upoštevajoč strateški uspeh, po katerem Biotehniška fakulteta pripada skupini najuglednejših evropskih fakultet s področja ved o življenju, etični rabi ter varstvu naravnih virov in okolja, vloga etične infrastrukture ni samo v tem, da formalno podpira neko določeno področje organizacijske etike. Vzpostavitev in delovanje etične infrastrukture je odprt in dinamičen proces, ki poleg organizacijskega upošteva širši okvir akademske etike, etike v znanosti in bioetike ali etike življenja. Ker je bioetika osredotočena tudi na globalne izzive, povezane z biologijo in biološkimi sistemi, je Strategija Biotehniške fakultete z etično infrastrukturo v tem pogledu povezana s konceptom trajnostnega razvoja, globalno etiko in svetovnim programom ukrepov za preživetje ljudi, vseh živih bitij in drugih organizmov v ekosistemu Zemlje.³

Pregled normativnega okvira, študijskih programov in predmetnikov, njihovih (bioetičnih) povezav z naravnim in družbenim okoljem je med vzpostavitvijo etične infrastrukture potrdil, da gre v primeru Biotehniške fakultete za širok nabor etičnih, pravnih in socialnih dejavnikov visokošolskega izobraževanja, znanstvenoraziskovalne in inovacijske dejavnosti. Ob tem velja

¹ Biotehniška fakulteta UL, Poslanstvo, Vizija, Vrednote in Strategija Biotehniške fakultete UL, e-vir.

² Kečanovič, B. 2020, str. 40-59.

³ S tem se ta dokument navezuje na Agendo trajnostnega razvoja sveta 2030. Ta je bila po sprejetju na vrhu Združenih narodov leta 2015 prenesena (implementirana) v naš pravni red in institucionalni okvir z izhodiščno Strategijo razvoja Slovenije 2030; e-vir. Med Strategijo razvoja Slovenije 2030 in Strategijo pametne specializacije so strateško pomembne povezave z visokošolskim izobraževanjem in odprto znanostjo, znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnostjo, gospodarskim in širšim družbenim področjem; e-vir. Gre za integralno celoto izhodiščnih dokumentov ali politik trajnostnega in pametnega razvoja, ki jih država očitno sama ne zmore uresničevati na učinkovit način. V zvezi s tem Strategija Biotehniške fakultete ocenjuje priložnost, da s svojimi strateškimi aktivnostmi, med katerimi je vzpostavitev etične infrastrukture na prvem mestu, obenem doprinese k širšemu družbenemu razvoju, napredku in trajnostni družbeni odgovornosti; Strategija Biotehniške fakultete UL 2022-2027, *Priložnosti v okolju BF UL*, str. 31-32; e-vir.

poudariti, da je etična infrastruktura Biotehniške fakultete sestavni del etične infrastrukture Univerze v Ljubljani in njene krovne vloge pri uresničevanju z ustavo zajamčene avtonomnosti univerze in usklajenem razvoju akademske etike na ravni celotne akademske skupnosti. V zvezi s tem je potrebno upoštevati še vse tiste vertikalne področne zakonodaje in drugih splošnih aktov o varovanju človekovih pravic, zasebnosti in zaupnosti, etičnem in odgovornem pridobivanju, uporabi in zaščiti (bioloških) podatkov, seveda tudi razvoj novih tehnologij in velikih podatkovnih sistemov, podprtih z umetno inteligenco.⁴

2.1. Normativna integracija, institucionalizacija in socializacija vrednot

Formalne povezave z normativnim okvirom, organizacijsko kulturo in strateškimi dokumenti v normativnem okviru Biotehniške fakultete so bile med vzpostavitvijo etične infrastrukture obravnavane tako, da tvorijo delujočo celoto. S prisposodobno organizacije kot živega organizma, formalnemu je treba zagotoviti ustrezne pogoje, da lahko zaživi v praksi. Zato ima vzpostavitev etične infrastrukture pomembno vlogo tudi pri tem, kar je z oznako *normativna integracija vrednot* neločljiv člen v verigi strateških aktivnosti Biotehniške fakultete.⁵

Normativna integracija v kratkem pomeni, da so formalne povezave vertikalno in horizontalno, od vrha navzdol in od spodaj navzgor skladne, kot celota pa usklajene (*koherentne*). To je vprašanje institucionalizacije ali umestitve etičnih, pravnih in drugih norm v organizacijsko (institucionalno) shemo. Skupaj s tem je potrebno poskrbeti za socializacijo vrednot in norm, da jih lahko ljudje, se pravi člani akademske skupnosti s pridobivanjem znanja in izkušenj razumejo in se po njih ravnaajo.

Procesni tok normativne integracije etičnih norm, kodeksa etike in drugih standardov etičnega delovanja je spoznavno (*epistemsko, epistemološko*) primerljiv z normativno integracijo pravnih norm. Kar je s spoznavnega vidika skupno etičnim in pravnim normam, je torej normativna integracija, institucionalizacija in socializacija vrednot, ki pogojujejo različne vrste družbenih norm, kot so morala, običaji, navade, pravila lepega vedenja in tudi pravna pravila.⁶

⁴ Povzeto po: študijski programi in predmetniki Biotehniške fakultete, *Bioetika, Biotehnologija*, e-vir; *Biološka varnost in etika*, e-vir; *Etika okolja in narave*, e-vir; glede etičnosti in odgovornosti na področju umetne inteligence, Kodeks etike v določbi 4.1. navaja: *Pri načrtovanju, razvoju, vgradnji, uporabi in vzdrževanju novih tehnologij in podatkovnih sistemov, podprtih z umetno inteligenco, si člani akademske skupnosti [...] prizadevajo za učinkovit človeški nadzor [...].*

⁵ V Strategiji Biotehniške fakultete je zapisanih devet strateških aktivnosti: *vzpostaviti etično infrastrukturo in krepiti pripadnost, strateško razvijati kadre, prenoviti sistem habilitiranja, vrednotenja in nagrajevanja dela, pospešiti internacionalizacijo, prenoviti študijske programe in krepiti pedagoško odličnost, okrepi komunikiranje z javnostmi ter družbeno relevantnost, organizacijsko podpirati razvoj Biotehniške fakultete ter zagotoviti skladen prostorski razvoj Biotehniške fakultete za doseg zastavljenih ciljev*; prav tam: Nagovor dekanje.

⁶ Igličar, A. 2021, str. 93-95.

2.1.1. Spoznavni temelj in integralna razlaga pri reševanju etičnih dilem in problemov

Spoznavni temelj etične infrastrukture je na tem mestu posebej poudarjen, ker je tudi med vzpostavitev etične infrastrukture ugotovljena potreba po presejanju razlik in zapolnjevanju vrzeli v samem načinu mišljenja, sklepanja in odločanja med naravoslovnim in družboslovnim področjem. Medtem ko je naravoslovje z eksaktnostjo bolj ali manj zavezano logičnemu silogizmu $A+B=C$, se družboslovje, vključno z etiko in pravom ob dogmatičnem sklepanju in odločitvah, utemeljenih na dokazih (*evidence-based*), neizogibno mora posluževati vrednostne oziroma subjektivne presoje in odločanja. Tudi v tem primeru praviloma morajo biti končne odločitve vsaj podprte z dokazi (*evidence-informed practice*). V slovenskem pravnem redu, vrednotnem sistemu ustave in institucionalnem ustroju države je to smiselno določeno že z izhodiščnim dokumentom o zakonodajni politiki in nomotehničnih standardih izdelave, sprejemanja in izvrševanja zakonov ter drugih splošnih aktov.⁷

Izhodišče za presejanje razlik in zapolnjevanje vrzeli med enim in drugim načinom mišljenja je torej za namen tega dokumenta spoznavni temelj z miselno-metodološko celoto strategij dinamične krožnosti *od zgoraj navzdol* in *od spodaj navzgor*. Uporaba integralne razlage je pri tem v vlogi razumevanja celote in strukturnih povezav med sestavinami in funkcijami etične infrastrukture. Z drugimi besedami, etična infrastruktura v navezi z miselno-metodološko celoto strategij uporabne etike gradi mostove med enim in drugim načinom mišljenja tako, da sproti upošteva namen in kontekst razlage.⁸

Celovit pristop z normativno integracijo in integralno razlago predpostavlja, da so splošna načela in konkretne določbe usklajena celota (*načelo koherentnosti*). Med njimi ne sme biti nasprotij in razlagalnih dilem, ko bi denimo kodeks etike zahteval eno, neka pravna ali organizacijska norma drugo, praksa komisije za etiko pa spet tretje ravnanje. S tem bi bili člani akademske skupnosti v nevzdržnem položaju, da zaradi neskladja (*inkoherentnosti*) kršijo etične ali pravne norme ali oboje. Do tako nevzdržnih situacij, ki se v praksi kažejo kot tipični primeri različnih nasprotij interesov in nezdržljivosti funkcij, disciplinskih kršitev in kaznivih ravnanj, pogosto prihaja zaradi neustreznosti ali neskladja, bodisi etičnih norm bodisi pravnih pravil o dolžnem ravnanju in odgovornosti. Temu lahko rečemo etične dileme in problemi normativnega izvora.

Na drugi strani so lahko vzroki in tveganja istih problemov in etičnih dilem v spoznavnih in moralnih razsežnosti osebnosti ali značajskih potezah. To se v praksi na primer pokaže kot etična dilema ali problem, ko oseba v vlogi razlagalca, odločevalca ali delovalca neko normo ali integralno celoto različnih norm napačno razlaga in napačno uporablja v odnosu na dejansko stanje, okoliščine in dokaze konkretnega primera. Vzroke tovrstnih etičnih dilem in problemov lahko razvrstimo v dve skupini: a) oseba napačno ravna iz nevednosti ali zaradi

⁷ Resolucija o normativni dejavnosti, ReNDej (Uradni list RS, št. 95/09); Igličar, 2021 – *pomen zakonodajne politike za družbeno integracijo in skladnost (koherentnost) pravnega sistema*, str. 62-65; glejte tudi: Kečanović, B. Poldrugovac, M., 2023-2, str. 121-137.

⁸ *Naprej*, 3.2. Dinamična krožnost in integralna razlaga.

okolščin zmotno meni, da je njeno ravnanje pravilno; b) oseba namenoma, z izoblikovanim naklepom ali zavestno malomarnostjo ravna v nasprotju z etičnimi, pravnimi ali drugimi standardi dolžnega ravnanja, da sebi ali komu drugemu pridobi neko korist.⁹

Da bi bila verjetnost (*tveganje*) nasprotij, etičnih dilem in odklonskih dejanj čim manjša, je za vzpostavitev in delovanje etične infrastrukture izjemno pomembna socializacija vrednot in norm. Z drugimi besedami, članom akademske skupnosti je potrebno zagotoviti odprt dostop do uporabnega znanja in informacij, da lahko kodeks etike in druge sestavine etične infrastrukture pravilno razumejo in se po njih ravnaajo. V nasprotnem je velika verjetnost sistemskih tveganj, da člani akademske skupnosti ob vsej svoji pripadnosti in prizadevnosti ne bodo ravnali v skladu s pričakovanim delovanjem in odgovornostjo – *akademsko integriteto*.¹⁰

3. KODEKS ETIKE

Kodeks etike je kot integralni del etične infrastrukture povezan z vrsto različnih norm, od področnih zakonov in podzakonskih predpisov do splošnih aktov in posebnih etičnih standardov v normativnem okviru akademske skupnosti.¹¹ Najvišja raven normativnega urejanja akademske skupnosti pa se začne pri splošnih načelih in konkretnih določbah Ustave RS o človekovih pravicah in vitalnih interesih družbe, avtonomnosti univerze in akademske skupnosti, svobode izražanja, znanstvenega in umetniškega ustvarjanja itn.¹²

Uporaba kodeksa etike v praksi temelji na pričakovanju, da se člani akademske skupnosti zavedajo njegovega pomena za krepitev pripadnosti in etično delovanje na vseh področjih in organizacijskih ravneh Biotehniške fakultete. Glede tega velja posebej poudariti vlogo vodstva, ki je z neomajno podporo vzpostavitvi etične infrastrukture pokazalo, da tudi s svojim zgledom prispeva h krepitvi pripadnosti, etičnosti in odgovornosti.¹³

⁹ Primerjajte ta vidik etičnih dilem in problemov z definicijo korupcije v Zakonu o integriteti in preprečevanju korupcije, ZIntPK (Uradni list RS, št. 69/11 in nasl.), 4. člen, točka 1.: »*korupcija*« je vsaka kršitev dolžnega ravnanja [...] zaradi [...] koristi zase ali za drugega.

¹⁰ Kodeks etike Biotehniške fakultete, 4. člen, prvi odstavek: *Z akademsko integriteto, ki je splošno vodilo njihovega odločanja in delovanja [...] člani akademske skupnosti [...] hkrati preprečujejo škodljive pojave in obvladujejo tveganja, zaradi katerih bi v nasprotnem lahko prišlo do odklonskih (nepoštenih, neetičnih, protipravnih) dejanj in posledic.*

¹¹ Prim. Kodeks etike Biotehniške fakultete, določba, št. 4.1: *Biotehniška fakulteta na področju znanstveno-, umetniško-raziskovalne in inovacijske dejavnosti sledi smernicam Etičnega kodeksa za raziskovalce Univerze v Ljubljani (2014) in Evropskega kodeksa ravnanja za raziskovalno integriteto Zveze evropskih akademij - ALLEA (rev. 2023).*

¹² Glejte, Kodeks Etike Biotehniške fakultete, določbe, št. 1-5: *Člani akademske skupnosti [...] zavračajo in preprečujejo vse oblike fizičnega in duševnega nasilja, nečloveškega in nedostojnega ravnanja, ki kakorkoli ogroža človekove pravice in temeljne svoboščine [...] Akademsko svoboda je temeljna predpostavka avtonomnosti ali avtonomije univerze in njenih članic, s katero je neločljivo povezana tudi svoboda ustvarjalnosti, znanstvenega in umetniškega ustvarjanja ter svobodne in odprte znanosti.*

¹³ Kodeks etike Biotehniške fakultete, preambula in uvodno besedilo splošnih načel: *Zavedajoč se izjemnega pomena pripadnosti vrednotam [...] člani akademske skupnosti delujejo v skladu s splošno sprejetimi načeli odgovornosti do naravnih, družbenih in ekonomskih temeljev svetovne skupnosti, humanizma in varstva človekovih pravic [...].*

Kodeks etike Biotehniške fakultete je zasnovan tako, da vsebuje splošna načela (*etika principalizma*), po katerih člani akademske skupnosti delujejo skladno s poslanstvom, vizijo, vrednotami, normami in strateškimi cilji akademske skupnosti (*deontološka etika, etika utilitarizma, človekovih pravic in temeljnih svoboščin*). V kodeksu so tako zajete spoznavne in moralne vrline članov akademske skupnosti (*etika vrlin*). Brez teh osebnostnih lastnosti ali značajskih potez bi bil kodeks z vsemi omenjenimi in drugimi moralnimi teorijami le »mrtva črka« na papirju. V kodeksu je zato opredeljena tudi vloga komisije za etiko, da s svojimi pristojnostmi posreduje med normativno etiko in etiko na delu v akademski skupnosti.

Predpostavka, po kateri vsak član akademske skupnosti s svobodno izjavo volje sprejema etična načela in določbe kodeksa, pomeni, da svobodno, po svoji vesti izraža pripadnost vrednotam in upošteva vlogo komisije za etiko. Za uporabo kodeksa v praksi so namreč po vseh merilih najpomembnejši člani akademske skupnosti. Vloga komisije za etiko nastopi šele takrat, ko pride do problemov, etičnih dilem, nasprotij interesov ali celo medosebnih nesporazumov, ki jih člani akademske skupnosti sami ne morejo reševati.¹⁴

3.1. Dinamična krožnost in integralna razlaga

Z izposojenimi besedami, da *noben človek ni otok, popolnoma sam zase*, tudi nobena ustanova ne more biti popolnoma neodvisna od zunanjega, naravnega in družbenega okolja. Biotehniška fakulteta to v polni meri potrjuje z uvodno ugotovitvijo, da pripada skupini najuglednejših evropskih fakultet s področja ved o življenju, etični rabi ter varstvu naravnih virov in okolja. Tako je prepletanje notranjega in zunanjega okolja posebej izraženo že v preambuli kodeksa etike: *Zavedajoč se izjemnega pomena pripadnosti vrednotam akademske in širše družbene skupnosti*. Za vsem tem pa stoji narava duha z dinamičnim (*infinitemnim*) krožnim pogledom *od vrha navzdol* in *od spodaj navzgor* hkrati.¹⁵

Primerjalno gledano, nekateri avtorji s tako rekoč istim pogledom in dognanji o nevrobioloških razsežnostih opredeljujejo »ekološko« vizijo človekove osebnosti. Z miselno metodološko celoto strategij dinamične krožnosti poudarjajo utelešenost in vgrajeno zmožnost kognitivnih mehanizmov, da *od spodaj navzgor* in *od zgoraj navzdol* integrirajo mikroskopske razsežnosti nevrofizioloških procesov z makroskopsko in časovno razsežnostjo človeškega bitja, ki na ta način oblikuje tudi svojo (moralno) identiteto, pojavom pripisuje pomen in se nanje odziva v notranjem in zunanjem okolju.¹⁶

Med notranjim in zunanjim okoljem Biotehniške fakultete je gosto prepletena mreža socialnih interakcij, formalnih in neformalnih povezav. Kako vse to v konkretnih primerih strniti v eno samo odločitev, ki bo morda že v naslednjem koraku morala prestatiti preizkus pred notranjo

¹⁴ Kodeks etike Biotehniške fakultete, II. poglavje: *Komisija za etiko je delovno telo Senata Biotehniške fakultete [...] Sestavo, pristojnosti in delovanje komisije določa pravilnik, ki ga sprejme Senat Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.*

¹⁵ Ule, str. 420.

¹⁶ Carrara, A., 2023, str. 15-24.

ali zunanjo javnostjo, v najslabšem primeru pred kakim kaznovalnim forumom, npr. disciplinskim organom, državno inšpekcijo ali pred sodiščem? Kdor je poklican oziroma pristojen, da o tem odloča, mora najprej od vrha navzdol poskrbeti za usklajeno in dosledno (*konsistentno*) razlago določene norme ali integralne celote različnih norm, s katerimi je konkretni primer povezan.

Če se ponovno vrnemo k spoznavnemu temelju,¹⁷ ima integralna razlaga v tem pogledu enako vlogo pri uporabi etičnih, pravnih in drugih družbenih norm.¹⁸ Akademik Peter Štih ugotavlja, da je vprašanje razlage predvsem spoznavno (*epistemološko*) vprašanje. V znanstvenem pogledu se to vprašanje dotika zmožnosti in meja spoznavanja tudi na tistih področjih, kjer med objektivnimi danostmi in subjektivno razlago ni tako strogih ločnic, npr. v naravoslovnih in drugih eksaktnih vedah. V času izjemno hitrega razvoja znanosti, novih tehnologij in umetne inteligence je razlaga na splošno primorana, da s celostnim in povezljivim pristopom vključuje različne vede, znanstvenike in strokovnjake z različnih področij, saj drugače ni mogoče priti do uporabnih odgovorov in rešitev. To velja tudi za ta programski dokument ali politiko pripadnosti vrednotam in etične infrastrukture akademske skupnosti.¹⁹

4. KOMISIJA ZA ETIKO

Kodeks in komisija za etiko sta med glavnimi sestavinami delujoče etične infrastrukture. Vsak član akademske skupnosti s svojo zavezo o upoštevanju kodeksa in komisije za etiko ravna svobodno, zvest samemu sebi, svoji vesti in moralni identiteti, pri čemer je njegovo profesionalno ravnanje skladno z vrednotami in normami Biotehniške fakultete.²⁰

Komisija za etiko je z določbami kodeksa in pravili o njenem delovanju vsestransko umeščena (integrirana) v normativni okvir, organizacijsko kulturo in etično infrastrukturo. Statusno je komisija delovno telo Senata UL, Biotehniške fakultete. Pravila o njenih pristojnostih in delu zagotavljajo komisiji za etiko, da svojo funkcionalno moč in legitimnost črpa iz zaveze pripadnosti članov akademske skupnosti, avtonomne ureditve akademske skupnosti ter iz samega načina imenovanja in odločanja njenih članic in članov ob upoštevanju uravnotežene zastopanosti spolov.²¹

¹⁷ Zgoraj, 2.1.1. Spoznavni temelj, etične dileme in problemi.

¹⁸ Prim. Igličar, 2023, str. 97-105.

¹⁹ Povzeto po, Štih, P., 2022, str. 13-16; v: Kečanović, B. 2022 e-vir Generalne klavzule v smislu prava, Tax-fin-lex;

²⁰ Kodeks etike Biotehniške fakultete, III. poglavje – izjava pripadnosti. S podpisom izjave člani akademske skupnosti hkrati sprejemajo vlogo in pristojnosti Komisije za etiko.

²¹ Pravilnik o delovanju komisije za etiko, 2. člen, prvi odstavek: *Komisija obravnava zahteve za presojo skladnosti ravnanj članov akademske skupnosti s Kodeksom etike in drugimi etičnimi pravili, s katerimi omogoča, spodbuja in povečuje akademsko etiko, integriteto in odličnost v praksi Biotehniške fakultete.*

4.1. Skrb za akademski etos in skladnost ravnanj

S pristojnostmi za obravnavo konkretnih primerov komisija za etiko v predpisanem postopku ocenjuje skladnost ravnanj s kodeksom in drugimi standardi akademske etike, s katerimi sama ali v sodelovanju z drugimi delovnimi telesi in službami Biotehniške fakultete omogoča, spodbuja in krepi notranjo koherentnost, integriteto in akademsko odličnost akademske skupnosti.²²

Postopek pred Komisijo za etiko se praviloma začne na zahtevo katerega koli člana akademske skupnosti. Komisija ne obravnava anonimnih prijav, razen takrat, ko ugotovi razloge, zaradi katerih je obravnavna potrebna in utemeljena. To so z izkušnjami iz prakse povedano tisti primeri, ko je iz prijave mogoče razbrati, da gre za resno tveganje ali konkretno kršitev, pri čemer je iz konteksta mogoče razbrati, da ima anonimni prijavitelj s prijavo dober namen. V nasprotnem, ko je anonimna prijava že na prvi pogled lažnivo ali kako drugače zavržno pisanje, komisija za etiko tega neetičnega početja ne bo niti sprejela v obravnavo. Ker so takšna pisanja že v širši družbeni skupnosti prepoznana kot nesprejemljiva, skrajno zavržna oblika neetičnih in protipravnih dejanj, je skrb komisije za akademski etos tudi v tem pogledu povezana z njeno vlogo pri povečanju odpornosti proti neetičnim ravnanjem in drugim odklonskim dejanjem.

4.2. Doprinos k povečanju odpornosti proti neetičnim in drugim odklonskim dejanjem

S povezavami med zunanjim okvirom in notranjimi dejavniki kontrolnega okolja, notranjega nadzora, varnosti in obvladovanja tveganj, je komisiji za etiko omogočeno, da lahko v svoji vlogi znatno pripomore k povečanju odpornosti proti škodljivim pojavom in odklonskim dejanjem tudi v zunanjem, lokalnem okolju Biotehniške fakultete in njenih dislociranih oddelkov. Komisija za etiko je pristojna, da predlaga ukrepe za povečanje učinkovitosti kontrolnega okolja in sistema za obvladovanje tveganj in povečanje odpornosti proti škodljivim pojavom in odklonskim, neetičnim dejanjem.²³

Če pri svojem delu na primer zazna, da je kdo od članov akademske skupnosti tarča neetičnih ravnanj, nadlegovanja in trpinčenja, se lahko komisija za etiko posvetuje z osebo, ki ima status zaupne osebe in določene pristojnosti, ki so povezane z zaščito človekovega dostojanstva na delovnem mestu po določbah predpisov o delovnih razmerjih ter varnosti in zdravju v delovnem ali študijskem okolju. Če je član akademske skupnosti, ki je tarča neetičnih ali drugih odklonskih ravnanj, dobroverni prijavitelj, ima komisija za etiko možnost, da se v okviru svojih pristojnosti odzove v skladu s predpisi o zaščiti prijaviteljev. Kadar ima konkretni primer znake najhujših odklonskih dejanj, disciplinskih kršitev ali drugih kaznivih ravnanj, je komisija za

²² Pravilnik o delovanju komisije za etiko, 5. do 13. člen.

²³ Pravilnik o delovanju komisije za etiko, 4. člen, 3. do 8. alineja.

etiko dolžna o tem obvestiti pristojni organ Univerze v Ljubljani, Biotehniške fakultete, tudi zaradi obveščanja pristojnih državnih organov.

Nenazadnje ima komisija za etiko nadvse pomembno vlogo pri socializaciji, ozaveščanju in usposabljanju za povečanje pripadnosti vrednotam, etično delovanje in skladnost ravnanj s kodeksom etike, pravnimi pravili ter drugimi standardi dolžnega ravnanja in odgovornosti v akademski skupnosti. S svojimi odločitvami, mnenji in stališči sproti ozavešča in opozarja na spoštovanje načel in pravil etičnega ravnanja, na pripadnost in akademsko odličnost. Zato je vsaka njena odločitev svojevrsten standard etičnega ravnanja ter doprinos k razvoju uporabne etike in etike v praksi akademske skupnosti.

Komisija za etiko o svojem delu poroča Senatu Biotehniške fakultete. V skladu s pravili in po navodilu Senata Biotehniške fakultete opravlja tudi druge naloge, s katerimi prispeva h krepitvi pripadnosti, akademske integritete in odličnosti.

5. ETIČNO KUMUNICIRANJE IN PROMOCIJA

To poglavje je zgolj povzetek tistih akcijskih ukrepov, ki so v Strategiji Biotehniške fakultete predvideni po vzpostavitvi etične infrastrukture. Poudarek na etičnem komuniciranju, ozaveščanju in usposabljanju za pravilno uporabo in nadaljnji razvoj njenih sestavin in funkcij je logičen in neizogibno potreben, ker drugače ni mogoče opraviti prehoda od vzpostavitve k delovanju etične infrastrukture.²⁴

Komuniciranje je na splošno ena najpristnejših oblik medčloveških odnosov. Če v zvezi s tem na primer vzamemo akcijske ukrepe, ki se v zvezi z vzpostavitvijo etične infrastrukture nanašajo na poseben vedenjski kodeks za vse obiskovalce kampusa, je treba pripravo in izvedbo tega ukrepa povezovati (komunicirati) v skladu z opredelitvijo, po kateri je Biotehniška fakulteta del sodobnega, trajnostnega in sonaravno urejenega kampusa z infrastrukturo za vse člane akademske skupnosti. Temu je v Strategiji Biotehniške fakultete namenjena posebna strateška aktivnost.²⁵

Ker je vzpostavitev etične infrastrukture s tem programskim dokumentom praktično končana, bo načrtovanje in izvajanje akcijskih ukrepov, ki so povezani z ureditvijo kampusa, možno šele v naslednjem obdobju. Enako je z ostalimi akcijskimi ukrepi, npr. spletna stran za promocijo etičnih, vključujočih, trajnostno naravnanih aktivnosti in dosežkov, komunikacijski kanal za prijave neetičnega vedenja idr. naloge, katerih načrtovanje in izvajanje je pogojeno s predhodno vzpostavitvijo etične infrastrukture, zato jih v tem dokumentu objektivno ni bilo mogoče natančneje obravnavati.

Z vsem, kar ta dokument vsebuje, imajo člani akademske skupnosti na razpolago zaokroženo celoto informacij, da jim lahko služi kot pripomoček za upravljanje in nadaljnji razvoj etične

²⁴ Glejte 4., 5. in 6 točko v preglednici akcijskih ukrepov oziroma korakov za vzpostavitev etične infrastrukture, Strategija Biotehniške fakultete, str. 9.

²⁵ Prav tam, str. 6, 22-23.

infrastrukture. Tako kot je že uvodoma prepisano iz preambule Kodeksa etike Biotehniške fakultete: *Zavedajoč se izjemnega pomena pripadnosti vrednotam akademske in širše družbene skupnosti.*

6. LITERATURA IN DRUGI VIRI

1. Carrara A. 2023. Neurobioethics of Consciousness: A Multidimensional Stratification of Human Conscious Experience. V: García Gómez A. Carrara A. (eds.). *Decoding Consciousness and Bioethics: Perspectives on Consciousness and Its Altered States*. Cambridge, Cambridge Scholars Publishing.
2. Igličar A. 2023. Pogojenost zakonodajne politike z naravo prava. *Pravni letopis*, št. 2/2023-II: 97-105
3. Igličar A. 2021. *Zakonodajna politika*. Ljubljana, Lexpera, GV Založba.
4. Kečanović B., Poldrugovac M. 2023. Javna varnost in zakonodajna politika v ekstremnih situacijah, *Pravni letopis*, št. 2/2023-II: 121-137
5. Kečanović B. 2022. Generalne klavzule v smislu prava. *TFL Glasnik*, 31/2022 <<https://tax-finlex.si/Dokument/Podrobnosti?rootEntityId=b49955b7-aaff-412f-b0a7-1cec27f1ab57>>
6. Kečanović B. 2020. Uporabna etika in avtonomija šolskega prostora na prehodu v vključujočo in varno družbo. V: Slokan S., Kečanović B., Logaj V. (ur.) idr., Ljubljana, Zavod za šolstvo RS; <<https://www.zrss.si/pdf/uporabna-etika.pdf>>.
7. Štih P. 2022. V: Novak A., Pavčnik M. (ur.) idr. *Pravne panoge in metodologija razlage prava*. Ljubljana, Lexpera, GV Založba: 13-16
8. Ule A. 2023. *O naravi duha*. Ljubljana, Slovenska matica.

6.1. Druga gradiva in uporabljeni viri Biotehniške fakultete

- Biotehniška fakulteta UL: Poslanstvo, Vizija, Vrednote in Strategija; <<https://www.bf.uni-lj.si/sl/o-fakulteti/poslanstvo--vizija--vrednote/>>.
- Kodeks etike Biotehniška fakulteta UL; <https://www.bf.uni-lj.si/mma/Etika_Kodeks_koncno.pdf/2024021209262617/?m=1707726386>
- Pravila Komisije za etiko Biotehniške fakultete UL; <https://www.bf.uni-lj.si/mma/Etika_Pravilnik_koncno.pdf/2024021209291697/?m=1707726556>
- Resolucija o normativni dejavnosti, ReNDej (Uradni list RS, št. 95/09)
- Strategija Biotehniške fakultete UL 2022–2027; <https://www.bf.uni-lj.si/mma/Strategija_BF_UL_2022-2027_Senat_30.5.2022_istopis_za_objavo.pdf/2022092707333943/?m=1664256819>.
- Strategija pametne specializacije Slovenije; <<https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/izvajanje-slovenske-strategije-pametne-specializacije/>>.
- Strategija razvoja Slovenije 20230 in Agenda trajnostnega razvoja sveta 2030: <<https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/izvajanje-strategije-razvoja-slovenije-2030/>>
- Študijski programi in predmetniki Biotehniške fakultete UL, npr.: Tomc, G. *Bioetika, Biotehnologija*: <<https://www.bf.uni-lj.si/sl/studij/studijski-programi/predmetnik/2020091415034751/20200914162053/bioetika/>>; Marenšek Logar, R., *Biološka varnost in etika*: <<https://www.bf.uni-lj.si/sl/studij/studijski-programi/predmetnik/2020091415102933/20200915075112/biološka-varnost-in-etika/>>; Ošlaj, B. *Etika okolja in narave. Krajinska arhitektura*: <<https://www.bf.uni-lj.si/sl/studij/studijski-programi/predmetnik/2020091415505038/20200915074321/etika-okolja-in-narave/>>.
- Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije, ZIntPK (Uradni list RS, št. 69/11 in nasl.)